

УДК 349.6

Н. Р. Малишева, В. В. Семеняка, О. С. Стельмах

Міжнародний центр космічного права при Інституті держави і права імені В. М. Корещького
Національної академії наук України, Київ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ КОСМІЧНОГО ПРОСТОРУ ВІД ЗАСМІЧЕННЯ

Наводяться стислі результати дослідження правових та організаційних аспектів забезпечення мінімізації космічного сміття, даються пропозиції щодо вдосконалення правового забезпечення боротьби з техногенним засміченням космосу, на рівні як міжнародного права, так і національного законодавства України.

Ключові слова: космічне сміття, міжнародно-правовий режим, правова охорона космічного простору, техногенне засмічення.

Метою проекту було напрацювання рекомендацій щодо вдосконалення механізму міжнародно-правового регулювання охорони навколоземного космічного простору від техногенного засмічення, а також формування чинного національного космічного законодавства та правозастосовної практики у відповідній сфері.

У ході виконання проекту проаналізовано положення міжнародного космічного права та міжнародного права навколишнього середовища, а також національного космічного та екологічного законодавства на предмет виявлення норм, які регулюють відносини щодо охорони навколоземного космічного простору від космічного сміття; з'ясовано ефективність їхньої реалізації, окреслено стан та перспективи вдосконалення відповідного міжнародно-правового регулювання.

Загальні засади боротьби із забрудненням космічного простору були закладені базовим актом міжнародного космічного права — Договором про космос. Так, держави-учасниці взяли на себе зобов'язання, зокрема, здійснювати «вивчення і

дослідження космічного простору таким чином, щоб уникати їхнього шкідливого забруднення». Звичайно, рівень розвитку космонавтики в 1960—1970-ті рр. не давав можливості передбачити сьогоднішню загрозу, що походить від техногенного засмічення космосу відпрацьованими об'єктами. А тому укладені в цей період основні міжнародні договори ООН з питань космічної діяльності не містять норм спеціального регулювання відповідних відносин.

Вивчення поняттєво-термінологічного апарату в галузі міжнародного космічного права показало, що термін «космічне сміття» не вживається в жодному акті міжнародного космічного права. Натомість на доктринальному рівні під терміном «космічне сміття» розуміють усі нефункціонуючі антропогенні об'єкти, включаючи їхні фрагменти та елементи, що перебувають на навколоземній орбіті або повертаються в атмосферу Землі. Це визначення, однак, є робочим і повністю не задовольняє потреб міжнародно-правового регулювання. Необхідно виробити та закріпити в міжнародно-правовому порядку загальне визначення «космічного сміття», яке б дозволяло в

першу чергу показати його системний зв'язок з поняттям «космічного об'єкта», давало можливість ідентифікувати державу його походження, а значить притягати до відповідальності у разі заподіяння «сміттям» шкоди діючим об'єктам.

В процесі дослідження визначено основні міжнародно-правові та національно-правові інструменти забезпечення охорони космічного простору від «сміття». Встановлено, що методологічною основою запобігання утворенню космічного сміття на сучасному етапі розвитку космонавтики є *Керівні принципи попередження утворення космічного сміття* (далі — Керівні принципи), прийняті Комітетом ООН з використання космічного простору у мирних цілях, та схвалені резолюцією Генеральної Асамблеї ООН № A/RES/62/217 від 01.02.2008 р.

Результати проведеного дослідження показали, що на рівні національного законодавства окремі держави вживають заходів щодо попередження утворення космічного сміття, керуючись при цьому відповідними Керівними принципами. Щоправда, їхнє застосування здійснюється державами у добровільному порядку. На основі Керівних принципів розроблено окремі національні стандарти щодо попередження утворення космічного сміття. Водночас інші держави у своїх механізмах правового регулювання національної космічної діяльності застосовують *Керівні принципи МККС, Європейський кодекс поведінки щодо попередження утворення космічного сміття і Стандарт 24113 Міжнародної організації зі стандартизації (ІСО) («Космічні системи. Вимоги до попередження утворення і послаблення впливу космічного сміття»)* у якості довідкових документів.

Аналіз шляхів урегулювання відносин щодо засмічення космічного простору доводить необхідність розглядати відповідну проблему у широкому сенсі, що охоплює не тільки безпосередньо запобігання утворенню космічного сміття, а й його видалення з космічного простору.

Обґрунтовано загальнотеоретичні засади формування сучасного міжнародно-правового режиму забезпечення охорони космічного простору від космічного сміття. У напрямку розвитку національного космічного законодавства видається

ся доцільним розроблення національно-правового механізму регулювання діяльності з попередження утворення космічного сміття на підставі відповідних Керівних принципів шляхом прийняття нормативно-правових актів, інструкцій, стандартів, а також формування спеціально уповноваженого міжнародного органу з питань космічного сміття. Проте, зважаючи на те, що виконання Керівних принципів здійснюється в добровільному порядку, з метою надання їм обов'язкової юридичної сили обґрунтовано необхідність їхнього перетворення на даному етапі у Принципи, що стосуються космічного сміття, які були б прийняті Генеральною Асамблеєю ООН. Задля цього необхідним видається запровадження розгляду правових проблем охорони космічного довкілля від засмічення в якості пріоритетного питання Порядку денного Комітету ООН з використання космічного простору в мирних цілях.

Перспективним напрямком міжнародно-правового забезпечення розв'язання проблеми охорони космічного простору від техногенного сміття пропонується розроблення та прийняття *міжнародного багатостороннього Договору про запобігання утворенню космічного сміття і управління космічним рухом*. Цей документ має врегулювати понятійно-термінологічний апарат, систему та порядок реєстрації об'єктів космічного сміття, відносини щодо права власності держави запуску на об'єкти космічного сміття, відповідальності за шкоду, завдану космічним сміттям, контролю й управління космічним рухом. Особлива увага має бути приділена міжнародно-правовому регулюванню можливих напрямків видалення космічного сміття.

В Україні розроблений галузевий стандарт УРКТ-11.03 — «Обмеження забруднення навколоземного космічного простору при експлуатації космічної техніки». Однак чинні у межах правового поля України галузеві стандарти також не мають належної правозабезпечувальної юридичної сили.

Недостатнім є правове регулювання мінімізації утворення «космічного сміття» та його видалення; не створений інституційний механізм, який забезпечував би регулювання відповідної діяльності, державний контроль у відповідній

сфері, застосування механізмів ліцензування, сертифікації, реєстрації, обліку об'єктів «космічного сміття», відшкодування шкоди, заподіяної ними чинним об'єктам та космічному довкіллю в цілому, та ін.

Ці та інші питання чекають свого вирішення як на міжнародно-правовому, так і на національному рівнях.

Стаття надійшла до редакції 02.02.2015

Н. Р. Малишева, В. В. Семеняка, О. С. Стельмах

Международный центр космического права при Институте государства и права им. В. М. Корецкого Национальной академии наук Украины, Киев

ОБЕСПЕЧЕНИЕ МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВОЙ ОХРАНЫ КОСМИЧЕСКОГО ПРОСТРАНСТВА ОТ ЗАСОРЕНИЯ

Приводятся краткие результаты исследования правовых и организационных аспектов обеспечения минимизации космического мусора, даются предложения по

совершенствованию правового обеспечения борьбы с техногенным засорением космоса, как на уровне международного права, так и на уровне национального законодательства Украины.

Ключевые слова: космический мусор, международно-правовой режим, правовая охрана космического пространства, техногенное засорение.

N. R. Malysheva, V. V. Semenyaka, O. S. Stelmakh

V. M. Koretsky Institute of state and law of National Academy of Sciences of Ukraine, International Space Law Centre, Kyiv

INTERNATIONAL LEGAL PROTECTION OF OUTER SPACE FROM DEBRIS

The article summarizes the study results of legal and organizational aspects of space debris minimizing, and contains proposals for improving the legal framework to combat a technogenic space debris, both at the level of international law and Ukrainian national legislation.

Key words: space debris, international legal regime, legal protection of outer space, technogenic clogging.